

Kreutzerova sonáta

Anton Repoň, FHV UMB, Banská Bystrica, anton.repon@umb.sk

Ключовé slová: rodina, morálne a etické hodnoty, rodinné šťastie, podstata manželstva, Kreutzerova sonáta, asketický spôsob života

Ключевые слова: семья, моральные и этические ценности, семейное счастье, суть брака, Крейцерова соната, аскетический образ жизни

L. N. Tolstoj veľmi pozorne sledoval sociálne a politické procesy, ktoré sa odohrávali v Rusku po zrušení nevoľníctva v roku 1861, keď sa začali otiasať politické, spoločenské a morálne základy celého samoderžavno-nevoľníckeho impéria, keď sa staré formy vykorisťovania nahradzovali inými, dokonalejšími. Tento zložitý proces prechodného obdobia v Rusku sa najvýraznejšie prejavil v slávnom sociálno-psychologickom románe Anna Kareninová. Už v Anne Kareninovej nastoľuje Tolstoj množstvo problémových otázok v mnohých oblastiach vtedajšieho života spoločnosti, neľútostne vykresľuje predstaviteľov najrôznejších spoločenských tried: najvyššie kruhy cárskej byrokracie, aristokraciu, vidiecku šľachtu, predstaviteľov raznočinskej inteligencie, sedliakov, sluhov. Významné miesto v románe zaberá téma rodiny. V postave Anny Kareninovej zobrazil utrpenie a tragédiu mladej ženy, ktorá sa usiluje nájsť skutočnú lásku, porozumenie a rodinné šťastie, avšak hynie pod tlakom falošnej, neúprimnej a pokryteckej morálky veľkosvetskej spoločnosti.

Koncom osemdesiatych rokov 19. storočia sa Tolstoj opäť vracia k téme rodiny, rodinného šťastia a podstaty manželstva v novele Kreutzerova sonáta. Táto téma však predstavuje len zlomok celého komplexu otázok o neduhoch vtedajšej spoločnosti, ktoré stoja v centre pozornosti spisovateľa. Kreutzerova sonáta bola po prvýkrát uverejnená vo vydavateľstve «Сочинения гр. Л. Н. Толстого», č. 13, «Произведения последних годов», v Moskve roku 1891 (na titulnom liste je uvedený rok 1890).

Základom pre vytvorenie koncepcie Kreutzerovej sonáty podľa Tolstého bol list, ktorý dostal od neznámej ženy vo februári 1886 (zv. 27, 572-573). Vo svojom Denníku Tolstoj napísal: «Так, основная мысль, скорее сказать, чувство, «Крейцеровой сонаты» принадлежит одной женщине, славянке, писавшей мне комическое по языку письмо, но замечательное по содержанию об угнетении женщин половыми требованиями» (zv. 51, 40).

S. A. Tolstá vo svojom Denníku (Tolstá, 1978, 137) poznamenáva, že podnet k napísaniu Kreutzerovej sonáty Tolstoj dostal od herca V. N. Andrejeva-Burlakova 20. júna 1887. Práve on mu porozprával príbeh o náhodnom cestujúcom vo vlaku, ktorého podviedla manželka.

Tolstého životopisec P. I. Birjukov napísal, že raz huslista J. I. Lijasotta a S. L. Tolstoj hrali Beethovenovu sonátu venovanú Kreutzerovi. Sonáta spravila dojem na Tolstého a poslúžila ako jeden z podnetov pre napísanie príbehu. Medzi poslucháčmi boli aj Repin a Andrejev-Burlak, ktorých Tolstoj požiadal, aby vyjadrili svoje pocity, vyvolané sonátou. (Birjukov, 1923, 104-105).

Začiatok práce na príbehu sa datuje na október 1887.

V procese kreovania Kreutzerovej sonáty sa uskutočňovali zásadné zmeny a mnohé úpravy. 31. augusta 1889 si Tolstoj napísal do svojho Denníka: «Вечером читал всем «Крейцерову сонату». Подняло всех. Это очень нужно. Решил печатать в «Неделе» (zv. 27, 580). Skôr, ako bol príbeh dokončený, začal sa šíriť v kópiách. Najskôr sa príbeh prepisoval ručne, potom sa začal rozmnožovať na litografoch a hektografoch. V Petrohrade sa viedli nekonečné debaty o Kreutzerovej sonáte. Zdalo sa, že verejnosť akoby zabudla na svoje

osobné problémy, žila iba literatúrou grófa Tolstého. Najvýznamnejšie politické udalosti sa neriešili s takou silou a dôslednosťou v porovnaní s polemikou, ktorú vyvolalo plánované vydanie Kreutzerovej sonáty.

Ešte nedokončené dielo splodilo kritické reakcie a dokonca vznikli aj literárne umelecké diela, napr. príbeh «По поводу «Крейцеровой сонаты» (из «Рассказов кстати») N. S. Leskova. Ako epigraf mu poslúžili slová z príbehu, ktoré chýbajú v konečnej verzii Kreutzerovej sonáty: «Всякая девушка нравственно выше мужчины, потому что несравненно его чище. Девушка, выходящая замуж, всегда выше своего мужа. Она выше его и девушкой и становясь женщиной в нашем быту». Syn Leva Tolstého, len čo sa oboznámil s príbehom, napísal poviedku «Прелюдия Шопена» (Nový čas, 1888).

Tolstoj sa rozhodol vydať Kreutzerovu sonátu v zborníku «Русская мысль» na počesť jeho redaktora S. A. Jurjeva, ktorý umiera v decembri 1888. Avšak cenzúra zakázala vydať novelu. Vtedy S. A. Tolstá sa obráti na ministra vnútra I. I. Durného s prosbou uverejniť Kreutzerovú sonátu v zbierke «Собрание сочинений», ale jej prosba bola zamietnutá. 13. apríla 1891 si vydobila audienciu u cára Alexandra III., ktorý nakoniec vydal povolenie na uverejnenie novely, ale iba v zbierke «Сочинений». Tento zákaz bol úplne zrušený v roku 1900.

Ešte 15. apríla 1891 Tolstoj píše Čertkovi: «Жена вчера приехала из Петербурга, где она видела государя и говорила с ним про меня и мои писанья — совершенно напрасно. Он обещал ей разрешить «Крейцерову сонату», чему я вовсе не рад. А что-нибудь скверное было в «Крейцеровой сонате». Она мне страшно опротивела, всякое воспоминание о ней. Что-нибудь было дурное в мотивах, руководивших мною при писании ее. Такую злобу она вызвала. Я даже вижу это дурное. Буду стараться, чтобы впредь этого не было, если придется что кончить» (zv. 27, 596).

Ostrosť a závažnosť celospoločenských problémov, publikovanie novely, dramatický dej - to všetko vyvolalo ostrú polemiku okolo Kreutzerovej sonáty, do ktorej sa zapojili kritici rôznych smerov: od revolučných populistov až po duchovenstvo. Tolstého útok na moderné manželstvo z kresťanských pozícií znepokojil predovšetkým ruské ortodoxné kruhy.

V «Беседе о христианском супружестве против гр. Л. Толстого» (Odessa, 1890), arcibiskup Nikanor nazval Kreutzerovu sonátu „rúhačstvom“ («богохульством») a „výсмеchom cirkvi“ («насмешкой над церковью»). Ale aj tento horlivý „ochranca“ morálky musel priznať, že v príbehu Tolstého je mnoho neslýchanej pravdy. Kňaz P. Gorodcev, ktorý sa nestotožňoval s Tolstého filozofiou, súhlasil s jeho myšlienkami o stave rodiny a manželstva. (Pozri: «О браке и о современном упадке семейной жизни. По поводу «Крейцеровой сонаты». СПб., 1891).

Profesor Kazanského duchovného seminára A. Gusev označil názory autora Kreutzerovej sonáty za škodlivé a neopodstatnené. Do akej hĺbky A. Gusev pochopil novelu, môžeme usúdiť podľa jeho slov: «Толстой якобы считал, что если на свете будет меньше людей, в таком случае они будут лучше есть, пить, одеваться и проч. и не будет существующей теперь нищеты» (Gusev, 1891, 102).

Kritik reakčného «Русского вестника» J. Jelagin nepopiera realizmus novely, avšak vytýka autorovi jednostrannosť a narušenie reality. Podľa jeho názoru, spisovateľ zradil svoju vlastnú kreativitu a vytvoril dielo v duchu západných realistov. «И пусть граф Толстой, - пíše kritik, - отрекается от самим им созданных прекрасных образов, пусть он вместе с Мефистофелем признает их «бредом наяву», а мы все-таки ему не поверим, мы все-таки знаем, что жили на свете Кити и Левин и что они любили друг друга любовью чистой и прекрасною» («Русский вестник», 1891, № 2, 340).

N. K. Michajlovskij v komentároch na Kreutzerovu sonátu, ktoré boli publikované v niekoľkých vydaniach časopisu «Русская мысль» (1891-1892), hoci sa nestotožňuje s filozofickou koncepciou Tolstého, vysoko oceňuje spisovateľa ako umelca. Kritik vystupuje

proti stotožňovaniu názorov autora a hrdinu Kreutzerovej sonáty. Avšak upozorňuje na absenciu autorových poznámok, ktoré by umožňovali jednoznačne oddeliť dve pozície: hrdina a spisovateľ. «Крейцера соната» есть во всяком случае художественное произведение, а Позднышев — художественный образ. В какой мере автор вложил ему в уста свои собственные убеждения и в какой мере эти убеждения видоизменяются тем особенным положением, в которое Позднышев поставлен фабулой повести, об этом можно только догадываться» (Michajlovskij, 1892, 81).

Po prečítaní Kreutzerovej sonáty A. P. Čechov píše A. N. Pleščejevovi: «... едва ли можно найти что-нибудь равносильное по важности замысла и красоте исполнения. Не говоря уж о художественных достоинствах, которые местами поразительны, спасибо повести за одно то, что она до крайности возбуждает мысль. Читая ее, едва удерживаешься, чтобы не крикнуть: «Это правда!» или «Это нелепо!» (Čechov, 1976, 18). Neskôr sa však vyjadruje opatrnejšie: «До поездки <на Сахалин> «Крейцера соната» была для меня событием, а теперь она мне смешна и кажется бестолковой...» (Тамтиєж, 147).

Základnou ideou Kreutzerovej sonáty je poznanie Tolstého, že v spoločnosti privilegovaných tried v období rozvoja nových buržoázných vzťahov sa narúšajú staré, rokmi spečatené patriarchálne základy rodiny. Rodina v pravom slova zmysle je tak odsúdená na zánik. Tolstoj s neobvyčajnou umeleckou silou vykresľuje degradáciu šľachtickej spoločnosti, v ktorej dominuje faloš, pokrytectvo, pretváрка, vytrácajú sa všetky morálne a etické hodnoty. Podstata manželstva a rodinných vzťahov nie je založená na vzájomnej náklonnosti, láske a duševných hodnotách, ale na materiálnych a služobných výhodách. V tejto spoločnosti nemôže byť krása a poézia života, pretože tu niet pravdy a úprimnosti. Žena v tejto spoločnosti má podradné postavenie a stáva sa predmetom ukájaní cudzích vášní. V takomto duchu sa vychováva mladé pokolenie.

Prvá polovica novely (16 kapitol) je komponovaná ako ostrá konfrontácia protichodných názorov na problém lásky, manželstva a rodiny, pričom v prvých dvoch kapitolách sa ozývajú rôzne názory. V nasledujúcich kapitolách znejú iba dva hlasy, druhý cestujúci vystupuje len v pozícii poslucháča, ktorému Pozdnyšev – hlavný hrdina novely - vyrozpráva celý svoj životný príbeh od mládeneckých rokov až po tragické rozuzlenie – zavraždenie vlastnej manželky zo žiarlivosti. Kompozičná výstavba prvej časti novely je poznačená schematizmom. Otázky a odpovede sú doplnené zovšeobecneniami, ktoré, podľa slov A. P. Čechova, „burcujú naše myslenie“. V týchto zovšeobecneniach sa prejavuje Tolstého filozofia, s ktorou sa súčasný čitateľ môže, ale aj nemusí stotožniť. Na stránkach novely sa stretávame s útokom proti vede, proti rozvoju techniky a rozmachu fabriek. V novele sa objavujú veľmi ostré výhrady voči emancipácii žien v spoločnosti. „A vzdelanie ženy vždy bude zodpovedať náhľadu mužov na ňu. Ved' všetci vieme, ako muž hľadá na ženu: „Wein, Weiber und Gesang,“ (Víno, ženy a spev (nem.)), a tak aj básnici vo svojich veršoch hovoria. Jedni jej uvoľňujú miesto, dvíhajú jej vreckovky, iní uznávajú, že má právo vykonávať každé zamestnanie, zasadať vo vláde a podobne. Všetko to robia, ale názor na ňu je vždy rovnaký. Je nástrojom rozkoše. Jej telo je predmetom rozkoše. A ona to vie. Je to celkom ako otroctvo. Žene otvárajú brány do snemovní, na vysoké školy, ale hľadajú na ňu ako na predmet rozkoše. Ved'te ju k tomu, ako ju vedú u nás, aby takto hľadela sama na seba, a vždy zostane nižšou bytosťou“ (Tolstoj, 1985, 51-52). Autor presadzuje názor, podľa ktorého momentálne nie je možné zmeniť vzťahy medzi mužom a ženou, pretože žena v tejto spoločnosti zostane nemravnou otrokyňou a muž zhýralým otrokom. Tolstoj navrhuje duševnú a mravnú obrodu muža a ženy, návrat k asketickému spôsobu života.

Sila Tolstého diela však nespočíva v úvahách o nových formách manželstva, ale v odhaľovaní jestvujúcich, ktoré podrobuje ostrej kritike. Ústami Pozdnyševa tvrdí, že v Rusku sa ľudia ženía a vydávajú, hoci nevidia v manželskom zväzku nič posvätné, iba

obcovanie, klamstvo, dokonca násilie. Po pár mesiacoch spoločného života sa odsudzujú, klamú, podvávajú, nenávidia, rozchádzajú a opäť sa udobrujú. Medzi novomanželmi vzniká hotové peklo, uchýľujú sa k opilstvu, zabíjaniu, samovraždám.

Druhá časť novely zobrazuje toto peklo na rodine Pozdnyševovcov. Rozprávanie Pozdnyševa, cestujúceho do svojho domova, vedie čitateľa cez všetky etapy jeho životnej cesty až po zavraždenie manželky.

V Kreutzerovej sonáte na prvý pohľad máme do činenia s priemernými charaktermi a nevýraznými osobnosťami. Podľa názorov niektorých literárnych kritikov hrdinovia Tolstého vyzerajú ako „obyčajní“ ľudia bez špecifickej charakteristiky: «... нет вовсе, настолько индивидуальное растворяется в общем, настолько характеристика одного оказывается характеристикой «всех» (Lozovskaja, 1961, 68).

Pri pozornejšom čítaní Kreutzerovej sonáty je zrejmé, že vzájomné vzťahy hrdinov, psychológia ich charakterov, nie je tak jasná a jednoznačná.

Pozdnyšev – mladý statkár, absolvent univerzity, náčelník šľachty - na prvý pohľad skutočne žije „ako všetci ostatní“: snaží sa dodržiavať všeobecne uznávané pravidlá správania sa v spoločnosti. „Pred svadbou som žil, ako žijú všetci, totiž v našich kruhoch, ... totiž nemravne, no bol som presvedčený, ... že žijem, ako sa svedčí. O sebe som si myslel, že som príjemný mladík, že som celkom mravný človek. Nebol som zvodca, nemal som neprirodzené chůtky, nepokladal som to za hlavný cieľ života ako mnohí z mojich rovesníkov, a oddával som sa neresti rozvážne, slušne, kvôli zdraviu.“ (Tolstoj, 1985, 21).

Avšak samotná dejová kolízia naznačuje, že situácia, opísaná Tolstým, nie je obyčajná. Možno, keby nedošlo k tragédii, hrdina Tolstého by naďalej žil ako „všetci“, ale konečný príbeh je čitateľovi známy od začiatku, a to určuje nie všedný, obyčajný vývoj dejovej línie, charakterov a okolností. Tolstoj potreboval hrdinu-moralistu, do úst ktorého vkladá svoje myšlienky, ale nemôžeme úplne stotožniť autora a hrdinu. Ak je pre hlavnú postavu dôležitá odovzdať poslucháčovi svoje vlastné pocity a zážitky, potom pre autora je najdôležitejšia identita hrdinu a jeho myšlienky. (Lozovskaja, 1961, 69-71).

Tolstoj tvrdo pracoval nad Kreutzerovou sonátou, úplne menil nielen dej, ale aj ideologický obsah príbehu. Neznepokojovala ho ani tak umelecká dokonalosť, ako morálne a etické aspekty problému. Dokonca aj taký kritik ako bol N. N. Strachov, nemohol pochopiť podstatu Kreutzerovej sonáty. Strachov v liste Tolstému zo 06.11.1889 sa pýta: «Почему рассказчик долго-долго не приступает к делу, а ведёт рассуждения об общих вопросах?... Долгие рассуждения, которые предшествуют рассказу, глубокие и важные, теряют силу от ожидания, в котором находится слушатель» (Tolstoj, 1953, 253, 254). Avšak Tolstoj vo finálnej verzii nezmenil nič. Keď už hovoríme o umeleckých slabostiach, Tolstoj cítil vo svojom vnútri nevyhnutnosť „univerzálnych úvah“ svojho hrdinu, ktoré, na jednej strane odhaľujú postoj Tolstého k problémom v rodine a manželstve, a na strane druhej, a čo je dôležitejšie, ukazuje vývoj hrdinu a pôvod strašného činu. Tragédia sa stala skôr, ako spáchanie vraždy; tragédia spočíva v morálnej pustote hrdinu, jeho psychickej pripravenosti stať sa katom pre svoju obeť. Tragický príbeh Tolstoj rozvíja postupne cez hlboké napätie, psychologickú motiváciu postáv, kedy láska-nenávisť vrcholí a prerastá v tragédiu. V týchto postupoch Tolstého je ukryté základné ideologické a psychologické jadro príbehu a jeho význam. Úvahy hrdinu (a autora) o nemennosti sexuálnych vzťahov súčasný čitateľ nie je schopný akceptovať, avšak, ak sa človek neustále nachádza v psychickom stave nenávisť, ktorá ho môže do viesť k tragédii pri sebemenšej provokácii – tento problém je aktuálny aj pre modernú spoločnosť.

Pozdnyšev je rozporuplný človek: na začiatku príbehu je idealista a romantik s vysokými morálnymi štandardmi, ale ako sa príbeh postupuje zauzľuje, stáva sa katom, ktorý sa teší z utrpenia svojich obetí. V tomto ohľade môžeme uskutočniť paralelu - túžba po láske

a nový život, a na druhej strane vlastnosti „podzemného“ človeka, ktorý nachádza uspokojenie v ponižovaní druhého.

Ak sa vrátíme k ženskej hrdinke z Kreutzerovej sonáty, je potrebné poznamenať, že aj pri jej charakteristike sa objavuje konvenčná schéma: Pozdnyševová – priemernosť, nie je schopná vážnejšieho citu. Tento názor si však vyžaduje určitú revíziu, najmä vo vykreslení obrazu Pozdnyševovej. Domnievame sa, že Pozdnyševovej nie sú cudzie vysoké a vznešené city. Avšak v poslednom vydaní Kreutzerovej sonáty jej obraz je poznačený moralistickými názormi Tolstého na ženu, manželstvo, vzdelanie, na vzťahy medzi pohlaviami. Pozdnyševová nie je až tak tuctová a banálna, ako sa zdá na prvý pohľad: je schopná milovať a byť oddaná tomuto citu, či už je to láska k deťom, umeniu alebo mužovi; aj ona potrebuje vyjadriť svoj názor, realizovať svoje schopnosti.

Láska k hudbe a túžba vyjadriť prostredníctvom umenia v duši nahromadené city, podčiarkujú jemnosť charakteru hlavnej hrdinky, hoci sám Tolstoj sa k hudbe a jej úlohe v živote človeka vyjadruje nejednoznačne. Tolstoj ochopil, že v hudbe je skrytá veľká sila, ale aké pocity vzbudzuje, ako sa dotýka našej duše, spisovateľovi nebolo úplne jasné. Keď Pozdnyševová premýšľala o hudbe, jasne cítiť autorové myšlienky o zložitosti ľudského prežívania: «Музыка заставляет меня забывать себя, мое истинное положение, она переносит меня в какое-то другое, не свое положение, мне под влиянием музыки кажется, что я чувствую то, чего я собственно не чувствую, что я понимаю то, чего не понимаю» (Tamtiež, zv. 27, 61).

V obraze hrdinky Tolstoj zdôrazňuje aj poučný, povznášajúci vplyv hudby, jeho čarovný účinok. Pozdnyšev opisuje stav manželky počas hry: „Ani ženu som nikdy nevidel takú, aká bola vtedy. Tie žiarivé oči, ten prísny, sústredený výraz, kým hrala, a potom akési úplné uvoľnenie, jemný, žalostný i blažený úsmev, keď skončili.“ (Tolstoj, 1985, 85).

Vzdor voči manželovi Pozdnyševová prejavuje v neustálych útekoch z domu, v snahe o samovraždu zo zúfalstva a nemožnosti čokoľvek zmeniť. Život hlavnej hrdinky sa tak mení v tragédiu, a románik s Truchačevským je len ďalší pokus dostať sa zo slepej uličky, hoci ju manžel tlačí k tomuto činu. V okamihu vraždy hlavná hrdinka vyzerá omnoho ušľachtilejšie než obidvaja súperi: snaží sa zachrániť Truchačevského, ktorý hanebne uteká od poblázneného manžela, a dokonca aj na smrteľnej posteli zachováva dôstojnosť a premýšľala o deťoch. „Dosiahol si svoje, zabil si ma ...“ A hoci telesne trpela, hoci smrť už mala na jazyku, tvárou sa jej mihla dávna, tá stará, mne známa chladná, zvieracia nenávisť. „Ale deti ...ti aj tak ... nedám ... Ona (jej sestra) si ich vezme ...“ (Tamtiež, 107).

Nemožno súhlasiť s názorom E. L. Lozovskej, že «даже смерть не снимает того различия романтически-возвышенного и натуралистически-низменного, печатью которого отмечена портретная характеристика героини «Крейцеровой сонаты» (Lozovskaja, Указ. соч., 71).

Podľa nášho názoru, podstata nie je vo vykreslení portrétnej charakteristiky („Mlčala, oči mala zatvorené, zrejme nevládala ďalej hovoriť. Potom sa jej zohavená tvár zachvela a zmašťila“ (Tolstoj, 1985, 108), ale v morálnej premene, ktorú zažil hrdina po smrti svojej manželky. Začal chápať až vtedy, keď ju videl v rakve: „Len vtedy, keď som uvidel jej mŕtvu tvár, uvedomil som si všetko, čo som vykonal. Uvedomil som si, že ja, ja som ju zabil, že ja som zaviniť to, že ona, kedysi živá, samý pohyb, teplá, je teraz nehybná, vosková, studená, a že sa to nikdy, nikde, ničím nedá napraviť. Kto to neprežil, ten nepochopí...Uch! Uch! Uch...!“ (Tamtiež).

Tolstoj, podobne ako Dostojevskij, rieši problém morálneho vzťahu človeka k človeku, snaží sa „vzkriesiť mŕtveho človeka“ cez utrpenie, pokánie a návrat k ľudskosti. Aj Pozdnyšev, stojac pri posteli umierajúcej ženy, prvý raz zabudol na seba, na svoje práva, na svoju hrdosť, prvý raz videl vo svojej žene človeka. „A všetko, čo ma urážalo – všetka

moja žiarlivosť sa mi zdala taká nepatrná, a to, čo som vykonal, také obludné, že som si chcel pritísnúť tvár na jej ruku a povedať: „Odpusť!“, ale netrúfal som si.“ (Tamtiež).

Záver Kreutzerovej sonáty: „anti-hrdina“ románu sa mení, pýcha a povýšenosť je nahradená pochopením nadčasových, večných hodnôt - láska, súcit a obetavosť v mene univerzálnej harmónie a dobra.

V novele Kreutzerova sonáta Tolstoj hľadá nové umelecké riešenia, odlišné od predchádzajúcich tvorivých postojov a svojimi názorovými posunmi sa približuje k poetike F. M. Dostojevského. Viacfarebné videnie sveta, nejednoznačnosť postáv a situácií, prítomnosť rôznych časových vrstiev - ukazujú na tvorivý posun v umeleckej tvorbe Tolstého, jeho schopnosti vnímať tento svet inak, dokonca úplne odlišne, ako bol sám zvyknutý chápať a zobrazovať realitu dneška.

Literatúra

БИРЮКОВ, П. И. *Биография Л. Н. Толстого*, т. 3. М., 1923.

ГУСЕВ, А. *О браке и безбрачии. Против «Крейцеровой сонаты» и «Послесловия» к ней гр. Л. Толстого*. Казань, 1891.

ЛОЗОВСКАЯ, Е.Л. «Кроткая» Достоевского и «Крейцера соната» Толстого – В кн.: Вопросы истории и теории литературы, Челябинск, 1961, вып. 1.

МИХАЙЛОВСКИЙ, Н. К. *Литература и жизнь*. (Письма о разных разностях). СПб., 1892.

ТОЛСТОЙ, Л. Н. *Полн. Собр. Соч.*, т. 66, М., 1953.

TOLSTOJ, L. N. *Kreutzerova sonáta. Rodinné šťastie*. Nakladatel'stvo Pravda. 1985.

ТОЛСТАЯ, С. А. *Дневники в двух томах*. Т. 1. М., 1978.

ЧЕХОВ, А. П. *Полн. собр. соч. и писем в 30-ти томах*. Письма, т. 4. М., 1976.

Абстракт

Крейцера соната Л. Н. Толстого не просто иллюстрирует на конкретном примере философский тупик и/или дуализм культуры как некую структурную данность. Толстой-философ во время написания повести, вполне возможно, находился в тупике, а Толстой как носитель буржуазно-патриархальной культуры «беспомощно колебался» между двумя взаимоисключающими представлениями о женщине. Однако Толстой-писатель с присущей ему строгостью раскрыл в монологе Позднышева проблематику более общую, чем конкретные философские положения героя: риторический путь, который проходит мысль Позднышева, наглядно демонстрирует сложности, с которыми почти неизбежно сталкивается дискурс, стремящийся концептуализировать сексуальную проблематику с точки зрения естественности/неестественности тех или иных аспектов любовных отношений.